

**ЕКОНОМІЧНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА
ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ В КОНЦЕПЦІЮ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Анотація. Регіоналізація соціального та економіко-політичного життя є найважливішою проблемою сучасної епохи, вона безпосередньо пов'язана з процесами універсально-загальних форм суспільного відтворення і розвитку глобальних макроекономічних процесів. В основі регіональної парадигми - поняття регіону, тому що наявність глобальних проблем створює більш-мени однорідне поле небезпек і загроз не тільки для існування всього людства, а й для кожного регіону окремо, незважаючи на всю його специфічність.

Все різноманіття виникаючих глобальних проблем інтегрується на регіональному рівні враховуючи особливості регіону. У найзагальнішому вигляді, можна припустити, що глобалізація - це не тільки корінна трансформація процесів інтернаціоналізації господарського, культурного і політичного життя людства, що раніше мали місце, їхнє різке прискорення і глибоке якісне перетворення, але і перехід до нових, системоутворюючих соціально-територіальних «одиниць»- або глобального, або регіонального масштабу.

Економічна регіоналізація в умовах глобалізації стає важливим фактором для подальшого розвитку країн, це, зокрема призведе до того, що процес інтеграції в глобальний економічний простір буде виваженим та націленим на взаємопогоджене удосконалення їхнього економічного розвитку.

¹ кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин і світового господарства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ключові слова: Регіоналізація, світова економіка, глобалізація, Європейський Союз.

Annotation. Regionalization of social, economic and political life is the most important problem of the modern era, it is directly related to the universal processes common forms of social reproduction and development of global macroeconomic processes. At the heart of the regional paradigm - the notion of the region, because the presence of global problems creates more or less homogeneous field hazards and threats not only to the existence of mankind, but for each region separately, despite its specificity.

All the variety of emerging global issues is integrated at regional level given the characteristics of the region. In the most general terms, we can assume that globalization - is not only a radical transformation of internationalization of economic, cultural and political life of mankind that previously occurred, their sharp acceleration and deep qualitative transformation, but her transition to the new system-sotsialnoterritorialnyh "units" - or global or regional scale.

Economic regionalization in conditions of globalization is becoming an important factor for the further development of it, in particular lead to the process of integration into the global economic space will deliberate and aimed at mutually improving their economic development.

Key words: Regionalization, world economy, globalization, the European Union.

Аннотація. Регіоналізація соціальної і економіко-політичної життя є важливою проблемою сучасної епохи, вона безпосередньо пов'язана з процесами універсально-общих форм суспільного виробництва і розвитку глобальних макроекономічних процесів. В основі регіональної парадигми - поняття регіону, так як наявність глобальних проблем створює більш або менш однорідне поле небезпек і загроз не тільки для існування всього людства, але і для кожного регіону окремо, незважаючи на всю його специфічність.

Все многообразие возникающих глобальных проблем интегрируется на региональном уровне учитывая особенности региона. В самом общем виде, можно предположить, что глобализация - это не только коренная трансформация процессов интернационализации хозяйственной, культурной и политической жизни человечества, ранее имевшие место, их резкое ускорение и глубокое качественное преобразование, но и переход к новым, системообразующим социально-территориальным «единицам» - или глобального или регионального масштаба.

Экономическая регионализация в условиях глобализации становится важным фактором для дальнейшего развития стран, это, в частности приведет к тому, что процесс интеграции в глобальное экономическое пространство будет взвешенным и нацеленным на взаимосогласованной усовершенствования их экономического развития.

Ключевые слова: *Регионализация, мировая экономика, глобализация, Европейский Союз.*

Постановка проблемы. Проблематика побудови дієвої регіональної політики в ЄС має свою економічну історію, і також в багатьох випадках регіональна політика лежала в площині посилення місцевого самоврядування та децентралізації. Стара Європа пройшла декілька етапів побудови цілісної системи регіональної політики. На першому етапі на початку 70-х років піднімалось питання перебудови господарського комплексу, зниження рівня безробіття, забезпечення оптимального використання інноваційних факторів зростання, комплексного соціально-економічного розвитку, демографічних, екологічних та рекреаційних аспектів, відтворення природних ресурсів, тобто удосконалювались державні інструменти нової регіональної політики.

На другому етапі вирішувалось питання скоординованого зближення рівнів їх розвитку, оптимального і ефективного використання внутрішнього економічного потенціалу кожного регіону, тобто, об'єктом регіональної політики стали не розрізнені регіони, а їх сукупність як структурних елементів національного господарства, з врахуванням стану і можливостей

їхнього розвитку. Активізувалась діяльність місцевих органів влади в контексті децентралізації, спрямована на розвиток місцевих співтовариств – як наслідок прийнята у 1990 році ЄС Європейська Хартія про місцеве самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регионализация, мировая экономика, глобализация. Важливу роль у теоретичному осмисленні проблематики і формуванні теоретичних концепцій дослідження відіграють праці зарубіжних і вітчизняних вчених Е. Азроянца, А. Аппадурія, В. Барнза, О. Білоруса, О. Богомолова, І. Валерстайна, Дж. Вільямсона, Е. Гідденса, В. Дергачова, П. Кругмана, Л. Ледебура, Д. Лук'яненка, З. Луцишин, О. Неклеси, К. Омае, А. Пахомова, М. Портера, В. Робертсона, Є. Савельєва, С. Соколенка, С. Удовика, М. Уотерса, А. Філіпенка, В. Хеттне.

Дослідженню особливостей просторового розвитку великих систем, які лягли в основу розробки методики дослідження, присвячені роботи Г. Боделя, Л. Вардомського, Б. Вільямса, О. Гранберга, В. Ізарда, О. Князевої, В. Курдюмова, А. Макаричева, Г. Маліновського, Б. Мандельброта, М. Мойсеєва, Г. Ніколіса, Ж. Паелінка, Ф. Перру, І. Пригожина, Н. Сурніної, Ж. Тіссе, А. Трейвіша, М. Фуджіти, Г. Хакена.

Емпіричне дослідження проблематики ґрунтується на використанні результатів досліджень В. Будкіна, Р. Болдуїна, Дж. Бхагваті, В. Ляшенка, Ю. Макогона, В. Маттлі, А. Мельник, Н. Мікули, Ю. Орловської, А. Панагарія, С. Писаренко, А. Поручника, Л. Саммерса, О. Шниркова, В. Чужикова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Варто зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дослідження теоретичних основ і механізмів розвитку міжнародної регіоналізації має фрагментарний характер. Так, відсутня цілісна економічна концепція міжнародного регіону, не виокремлено характерні особливості міжнародної регіоналізації як напрямку економічних наук, специфіка якого проявляється через єдність міжнародної, національної та регіональної економік. Поза увагою залишаються формування категорійного апарату, типології систем і зв'язків,

теоретичних концепцій міжнародної регіональної економіки та методології дослідження великих просторових систем наднаціонального рівня.

Формулювання цілей статті. Теоретичне обґрунтування процесу міжнародної регіоналізації світової економіки, розроблення методологічних основ формування моделей міжнародних регіонів Європи та вироблення концептуальних підходів щодо участі в них України.

Викладення основного матеріалу. Необхідно звернути увагу на те, що ці європейські проблеми не були вирішені ринковими механізмами, а безпосередньо державним втручанням. Зокрема в минулому столітті Великобританія вирішувала проблему регіонів застосовуючи кейнсіанську макроекономічну модель (прямого державного втручання), і тільки завдяки державному втручанням вдалось подолати надзвичайно високий рівень безробіття в регіонах, направити ефективно державні інвестиції в регіони, здійснити фінансування приватного сектору промисловості, надання податкових пільг підприємцям, підготовку території для промислового освоєння, переміщення робочої сили з відсталих депресивних районів до найбільш індустріально розвинених. І в середині 80-х років у зв'язку зі світовою трансформацією економічної організації суспільства – переходу від індустріального суспільства до інформаційного, уряд Великобританії почав здійснювати заходи щодо розвитку у депресивних регіонах сфери послуг, зокрема туристичних. З 1984 р. право на субсидії поряд з промисловими компаніями одержали компанії сфери послуг, в результаті чого збільшилася зайнятість у цій галузі господарювання. З 1988 року реформою регіональної політики було відмінено субсидії регіонального розвитку і вся увага приділялася наданню допомоги малому та середньому бізнесу, дебати щодо долі якого сьогодні точаться в Україні у зв'язку із прийняттям Податкового Кодексу [5].

В США проблематикою регіонів займалися Адміністрація регіонального відновлення та Адміністрація регіонального розвитку, і хоча у 80-х роках їх діяльність припинили, їх діяльність є цікавою у сфері

ефективного бюджетного фінансування секторів економіки проблемних регіонів, задіяння субсидій та кредитування промисловості та сфери послуг у конкретних регіонах, поширення практики державних замовлень, надання податкових та амортизаційних пільг.

Досвід Франції є особливо цікавим в питаннях координації та плануванні регіонального розвитку. Там і сьогодні ефективно діє Спеціальний фонд планування регіонального розвитку. Основні задачі цього фонду – підтримка інфраструктурних проектів фінансування, що не передбачені бюджетами окремих міністерств. Цікавим економічним механізмом планування розвитку регіонів є планові контракти «держава-регіон», в рамках цих контрактів фінансуються ті проекти регіонів, де головна увага зосереджувалася на збільшенні рівня зайнятості та професійної підготовки, підвищенні рівня середньої та вищої освіти, політики міст, а також охорони здоров'я і соціальної допомоги.

Вплив світових тенденцій глобалізації та інтеграції на регіони призводить до виникнення нерівномірностей у розвитку регіонів і у розвинених країнах ЄС, а економічні кризові хвилі посилюють цю нерівномірність, тому головною метою регіональної політики є і залишається створення таких умов, які б дозволяли регіонам реалізовувати їх наявний потенціал, максимально збільшувати їхній внесок у програми розвитку економіки країн з метою загального підвищення. Проте, головне, на чому необхідно зосередити увагу – це те, що засоби покращення соціально-економічного становища в регіонах розвинених країнах ЄС не лежали в площині ринкових заходів, а в площині державного регулювання і державної економічної політики, не дивлячись на те, що економіка цих країн є ринковою [4].

Не варто покладатись на те, що Хартія про місцеве самоврядування зі вступом в ЄС вирішить наші регіональні проблеми, оскільки Європа пройшла довгий шлях регіональної політики, то з європейським досвідом, цільовим фінансуванням ЄС відсталих регіонів та імплементацією

позитивних норм проблема нерівномірного розвитку регіонів України буде вирішена. Проте, є невтішною економічна ситуація в наших найближчих сусідах членах ЄС – країнах ЦСЄ.

Економічне зростання в країнах ЦСЄ припинилося. Основними причинами спаду національних економік цих країн вважаються високий рівень фінансової залежності від іноземного капіталу, який материнські європейські компанії почали виводити для погашення власних боргових зобов'язань, різке прискорення інфляції, скорочення внутрішнього попиту та, у деяких випадках, суттєве випередження темпів зростання заробітної плати продуктивності праці. Витрати на продукти харчування в країнах ЦСЄ займають більшу питому вагу в сукупних витратах домогосподарств: ЄС-15 – 14%, нові члени ЄС – 32%, Україна – майже 60%.

Залишилась актуальною проблема міграції робочої сили в країнах ЦСЄ, зокрема в Болгарії та Польщі, вплив трудової міграції на соціально-економічну і демографічну ситуацію багаторазово посилюється у зв'язку з прагненням більшості мігрантів, особливо тих, хто працює у високо-розвинутих країнах ЄС, залишитися в цих країнах назавжди та виїхати зі своїх відсталих регіонів, і виїжджають переважно молоді, освічені, активні люди, то їхнє неповернення завдає великої шкоди і демографічному, і освітньому, і трудовому потенціалу країн ЦСЄ.

Інноваційна модель економічного зростання регіону передбачала реалізацію передусім базових інновацій, здатних надати можливість країні чи регіону зайняти лідируючі позиції в певному секторі світового ринку і залучити необхідні ресурси для виробництва товарів та послуг. Економіки ЦСЄ за період суспільної трансформації значною мірою втратили свої інноваційні передумови економічного зростання. Багато науково-дослідних інститутів було реорганізовано, більшість підприємств, які займалися виготовленням інноваційної продукції, були або приватизовані, або взагалі ліквідовані, державні та приватні витрати на НДДКР зменшилися у декілька разів. На сьогоднішній день економіки ЦСЄ витрачають вдвічі менше на

науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, ніж високорозвинуті держави Європи, у яких на розвиток науки та техніки щорічно спрямовується у середньому 2,4% ВВП, і менше, аніж вони витрачали будучи соціалістичними країнами та членами РЕВ (Рада економічної взаємодопомоги, створена Болгарією, Угорщиною, Польшею, Румунією, СРСР і Чехословаччиною у 1949 році).

Основною тенденцією економічного розвитку нових членів ЄС (країн Східної Європи) з 2004 року було збереження швидких темпів зростання кредитів та посилення залежності в багатьох країнах регіону від не депозитного фінансування. Високий рівень співвідношення між кредитами та депозитами свідчить про значну залежність країни від зовнішнього фінансування в умовах недостатньої розвиненості внутрішнього ринку капіталів та вільного доступу іноземних банків до дешевих кредитних ресурсів. В цих країнах і надалі зберігається тенденція фінансової вразливості від зовнішніх джерел фінансування, оскільки за рахунок депозитних ресурсів покривається приблизно половина всіх наданих позик [3].

Що стосується національних бюджетів країн ЦСЄ, то валові видатки продовжують перевищувати доходи, як правило, в декілька раз. Сукупні доходи національних бюджетів країн ЦСЄ складали у 2013 р. не більше 1% від ВВП. У той же час сукупні бюджетні видатки становили від 1,3% до 3,7% ВВП країн ЦСЄ. Це свідчить про дефіцитність національних бюджетів. Більшість економік ЦСЄ, окрім Чехії та Угорщини, стикаються з проблемами від'ємного сальдо з експортно-імпортних операцій товарів та послуг.

Отже, можна констатувати, що основним здобутком вступу цих країн до ЄС є доступ до фінансових ресурсів, але йдуть вони, у своїй переважній більшості на стимулювання споживчого попиту, але не на власне виробництво, а на імпорт високотехнологічної продукції з розвинених країн ЄС.

Така модель є неприйнятною для України, адже за оцінками експертів, при збереженні існуючих темпів зростання, досягнути рівень доходів високорозвинутих країн Європи можна буде лише через 20 років, оскільки обсяг ВВП на душу населення у деяких європейських країнах з високим рівнем доходу становить близько 100 000 дол.США (Норвегія) і 8240 дол. США в Україні на 2014 рік. Світовий досвід показує, що будь-яка країна здатна втриматися на чільному місці в цивілізаційному процесі, якщо забезпечить зростання ВВП не менш ніж на 70% за 10 років. Для того щоб зламати негативні тенденції відставання від світової економіки, Україні треба щонайменше подвоювати ВВП кожні 8–10 років [1].

Тому досвід країн ЦСЄ в контексті економічного розвитку регіонів в цих країнах ми взяти на озброєння не можемо, оскільки за майже 7 років перебування в ЄС жодна з країн ЦСЄ не подвоїла ВВП, і надалі вибудовується споживча модель розвитку економіки не за рахунок внутрішнього виробництва та внутрішніх ресурсів! Потужний людський потенціал, який на момент вступу цих країн до ЄС вважався конкурентною перевагою, в цих країнах не був задіяний. Динамічний розвиток сфери послуг та автоматизація сільського господарства – це сьогоднішні здобутки постсоціалістичних країн Східної Європи. Але це здобутки глобалізації та спеціалізації, і постсоціалістичні країни могли економічно досягнути успіхів в цих галузях без побудови здирницької ринкової моделі.

Цим країнам не дали зробити головного для економічного розвитку в сучасному глобалізованому світі – вибудувати технологічне підґрунтя для динамічних економік майбутнього. Наші постсоціалістичні сусіди не отримали очікуваних економічних вигод від співпраці зі старими членами ЄС, лише непропорційне зростання технологічного імпорту відносно нетехнологічного експорту. Глобалізація загострила конкуренцію. Немає партнерів серед країн ЄС, як і в цілому в світі – є технологічна конкуренція та боротьба за ринки збуту продукції!

На фоні сучасного економічного стану в країнах Центрально-Східної Європи буде цікаво згадати досвід Швеції та Норвегії стосовно пріоритетного розвитку виробництва в регіонах (галузевого розподілу та спеціалізації регіонів). Адже в Швеції і в Україні є схожість в розвитку регіонів: в Швеції концентрація промислового виробництва Західно-Південному регіоні та невикористані продуктивні сили в Північному регіоні країни, схожість зі Східними та Західними регіонами в Україні. Тому в питанні розвитку регіонів досвід цієї країни буде цікавим в питаннях взаємодії центральних і місцевих урядів, підприємств з урядами різних рівнів, підприємцями і трудовими колективами, муніципально-приватне партнерство, залучення громадських (місцевих самоорганізованих груп) організацій, вироблення принципів соціальної політики направленої на справедливе вирівнювання умов життя між центром та віддаленими регіонами.

Зокрема є цікавим досвід в регіоні Осло-Гетеборг, в силу схожості промислової спеціалізації цього регіону з деякими українськими регіонами, де розвиваються фармацевтична та біотехнічна галузі, виробництво медобладнання. Також в регіоні Осло-Гетеборг зосереджена третина всього харчового виробництва Швеції та Норвегії, сконцентрована текстильна та взуттєва промисловість. Регіон відрізняє найбільша щільність серед скандинавських країн підприємств з деревообробної та меблевої галузей, значна доля вироблених в Швеції та Норвегії паперу, целюлози та упакованих матеріалів. Проте локомотивом регіону стали нові високотехнологічні виробництва, найбільш передові у світі за рівнем НДДКР – машинобудування для підводного видобутку нафти та газу.

Соціально-економічні моделі Норвегії та Швеції стимулюють технологічний розвиток власних країн через стимулювання технологічних виробництв в регіонах, і уряди цих країн розуміють, що майбутнє Норвегії та Швеції завтра – це не нафтовидобуток та енергетика, а технології наступного століття, тому Королівський інститут технологій в Швеції та Норвезький

університет науки і технологій досягнули такого рівня, що країни переозброїли третій технологічний уклад на 4 та 5 за рахунок власних технологій, розробляють технології для побудови 6 технологічного укладу економіки.

Ми маємо два приклади розвитку регіонів – країни ЦСЄ та Норвежсько-Шведський альянс, в першому випадку відчутно економічну рецесію, в іншому – найвищі показники посткризового зростання ВВП у світі серед розвинених країн на рівні 5%.

Висновки. Отже, тому можна сміливо зазначити, що питання інвестицій без розвитку підґрунтя для побудови нових технологічних підприємств в регіонах є безперспективним. Зрозуміло, що в силу спеціалізації українських регіонів, необхідно і надалі стимулювати легку та обробну промисловість, в силу світової кон'юнктури на ринку продовольства – стимулювати аграрну галузь, проте без відновлення випуску високотехнологічної продукції говорити про повне використання продуктивних сил в регіонах ми не зможемо, також ми не зможемо говорити про створення нових динамічних конкурентних кластерів в економічній системі України. І саме тому українська реформа децентралізації має враховувати позитивні здобутки європейських моделей регіонального економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Будкін В.С. Співвідношення політичних та економічних аспектів трансформації в країнах Центральної Європи : Тези доповідей XIV Міжнар. конф. „Євроінтеграційна стратегія України: реалії та перспективи” [Текст] / В.С. Будкін // Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць / Київський нац. університет ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнародних відносин. – Київ, 2006. – Вип. 65, ч. 2. – С. 4–8.
2. Бусыгина И. М. Регионализация в странах Западной Европы: Великобритания и Франция в сравнительной перспективе [Електронний

- ресурсю]. – Режим доступу: <http://www.kazanfed.ru/publications/kazanfederalist/n21-22/4/>.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [Текст] / Л.І. Федулова, В.П. Александрова, Ю.М. Бажал, М.С. Данько, І.С. Кузнєцова // НАН України; Інститут економічного прогнозування – К.: Основа, 2005. – 550с.
 4. Коваль М. Становлення регіону Франції як адміністративно-територіального утворення: організаційно-правовий вимір // Демократичне врядування. – 2009. – Вип. 3 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik3/zmist.html>.
 5. Кудіна В. О. Використання у вітчизняній регіональній політиці європейського досвіду регулювання розвитку територій // Державне будівництво. – 2009. – № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/index.html>.
 6. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 7. Сухопаров М.Н. Региональная политика Европейского Союза (ЕС). М.: Всерос. НИИ внешнеэкон. связей Компания Спутник+, 2002.
 8. Шнирков О.І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія [Текст] / О.І.Шнирков. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2008. – 143 с.
 9. Fellman, Susanna - Iversen, Martin – Sjögren, Hans & Thue, Lars (Eds.) Creating Nordic Capitalism: The Business History of a Competitive Periphery, Basingstoke: Palgrave Macmillan 2008. (636 pages, ISBN – 13: 978-0-230-54553-3, ISBN – 10: 0-230-54553-X)
 10. Innovation statistics. Official Eurostat website. Statistics Explained [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/
 11. Jones R.W. Introduction: Europe, Regions, and European Regionalism / Richard Wyn Jones and Roger Scully // Europe, Regions and European Regionalism /

Edited by Roger Scully and Richard Wyn Jones. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan, 2010. pp. 1-15.

12. Magnusson, Lars An Economic History of Sweden, London; New York: Routledge 2000. (305 pages, ISBN – 0415181678)
13. Meyer, C. O., Linsenmann, I. and Wessels, W. (2007). 'An economic government for Europe in the making? The evolution of policy co-ordination in turbulent times.' In I. Linsenmann, C. O. Meyer and W. Wessels (eds), Economic Government of the EU: A Balance Sheet of New Modes of Policy Coordination. Basingstoke, Palgrave Macmillan.